

Basına İçerik Üreten Bir Araç Olarak Laiklik Kavramı

Yrd. Doç. Dr. Yusuf ÖZKIR*

Ramazan AKKIR**

Atıf / ©- Özkır, Y.- Akkır, R. (2013). Basına İçerik Üreten Bir Araç Olarak Laiklik Kavramı, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2), 127-149.

Özet- Kitle iletişim araçları; ideolojik, ekonomik ve kültürel yapının somutlaştığı mecralardır. Başta gazete olmak üzere diğer araçların tamamında insan kendi düşünsel serüveninin bir aktarımını yapar. Bazen eğlenceyi ve tüketim kültürünü, bazen de ideolojiyi öne çıkarır. Sonuçta medya aktaran konumundadır. Bu makalede vurgulanan nokta da medyaya içerik üreten 'laiklik' kavramıdır. Diğer politik yaklaşımlar gibi laiklik kavramı da medyada en fazla üzerinde durulan konular arasındadır. Burada laiklik kavramı olumlu veya olumsuz yönlerinden ziyade kavram olarak medyada yer etme önemine göre ele alınmaktadır. Laiklik kavramı bu yönüyle ele alınırken Türkiye'deki basının gelişimi ve laiklik algısını nasıl yansıttığı üzerinde de durulmuştur.

Anahtar sözcükler- Laiklik, Gazete, Basın, ideoloji, Hürriyet Gazetesi.

§§§

Giriş

Kitle iletişim araçları, TV'den gazeteye, radyodan internete ve bilgi işlem teknolojilerinden dergi yayıncılığına uzanan geniş bir alanda günümüz dünyasında etkindir. İnternetin 'sosyal medya' aracılığıyla kazandığı popülerlikle birlikte, kitle iletişimi, etki ve kapsama alanını daha da genişletmiştir. Kitle iletişim araçları, teknolojik gelişmeye koşut şekilde bir yandan böylesine yaygınlaşırken diğer yandan içerik yönünden beslenme alanlarını zenginleştirmektedir. Belirli kavramlar daha yoğun şekilde başvuru aracı olarak kullanılırken bazı kavramlar zamanla tarihe karışabilmektedir. Bu bağlamda kavramlar üzerinden yapılacak bir tarih okumasının etkileyici sonuçları beraberinde getireceği söylenebilir. Yakın Türkiye tarihi dikkate alınırsa laiklik kavramının bu kavramlar arasında olduğunu söylemek muhtemeldir.

* İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi, e-posta: yozkır@ticaret.edu.tr

** Sakarya Üniversitesi SBE. Doktora öğrencisi, e-posta: ramazanakkir@gmail.com

Gazetecilik büyük ölçüde siyasal yaşamın tezahürü olarak şekillenmekte, haber ve bilgi kaynağı olarak siyasal yaşamdan beslenmektedir. Liberal, muhafazakar, sosyalist, laik, İslamcı ve ulusalcı tanımı içine girecek modern politik ideolojiler basın aracılığıyla somut birer göstergeye dönüşmektedir. Bürokrasi, ordu, ekonomi, spor ve eğlence dünyası gibi alanlar bazen siyasal duruşun şekillendirdiği bazen de kendiliğinden özne haline gelerek gazetelere yansımaktadır. Gazetelerin içeriği göz önüne getirildiğinde hemen bütün haber, köşe yazısı ve fotoğraf kullanımının belirli yaşam tarzlarının uzantısı olarak işlendiği vurgulanabilir. Türban/Başörtüsü konulu olayların haberleştirilmesinden içki içilip içilmemesine, darbe tartışmalarından eğitim sistemindeki düzenlemelere kadar uzanan geniş bir alanda laiklik meselesi medyaya yansımakta ve geniş bir alan/zaman kapsamaktadır. Laikliği, medya içeriğini şekillendiren bir kavram olarak ele alan bu çalışma, basını da konu edinmektedir.

1. İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları

Modern dünyayı öncesinden ayırabilecek nitelikte pek çok argüman saymak mümkündür. Bu değişiklikler ideolojiden endüstriye, teknolojiden kültüre, yaşam tarzından insan, Tanrı ve kâinat tasavvuruna kadar uzanan geniş bir alanda karşımıza çıkabilir. İngiltere’de 1848 yılında gerçekleşen Sanayi Devrimi öncesi ve sonrasında bilimde ve teknolojide meydana gelen buluşların iletişim alanına uyarlanmasıyla gerçekleşen iletişim devrimi de bunlardan biridir. Telgrafın bulunmasıyla¹ ilk adımı atılan İletişim Devrimi, o günden bugüne hızla gelişerek bugünkü internet çağına ulaşmıştır. Hem 1840’larda telgrafın hem de 1960’larda internetin² Amerika’dan başlayarak küreselleşmesi, iletişim araçlarının taşıdığı kültürel kodların rengi açısından da fikir verebilir.

İlk iletişim aracından bugüne üretilen diğer iletişim araçlarıyla birlikte ortaya çıkan kitle iletişimi, mesaj vermek isteyenlerle mesaj alıcıları arasında hiyerarşik bir yapı kurarken, farklı düşünenler arasındaki mücadele zeminini de bu araçlara taşıdığı görülmektedir. Olabildiğince geniş bir yelpazeden hareket ederek söylersek, devletlerarası kültür ve ideoloji mücadelesinden, siyasi gruplar arasındaki ideolojik fikir ayrılığı mücadelesine kadar bir çok konuda kitle iletişim araçları ilk sahip olunması gereken araçlar olarak kendini kabul ettirmiştir.

Kitle iletişim araçları bir yandan rekabet edilen gruplara karşı/t bir atmosfer üreterek, güç gösterisi yaparken, diğer yandan kendi mevcut değerlerini ‘tekrar’ yoluyla pekiştirerek, var olanı yeniden üretmesiyle³ grup bilincini korumakta ve kemikleştirmek-

¹ David Held – Anthony McGrew, *Küresel Dönüşümler*, Çev: Bülent Özçelik, Phoenix Yayınları, Ankara, 2008, s.298-299

² Celalettin Aktaş, *İnternet’in Gazeteciliğe Getirdiği Yenilikler*, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Temmuz 2007, ss. 30-41.

³ Şengül Özerkan, *Türkiye’de 9 Gazete*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2009, s.252

tedir. Kitle iletişim araçları; sosyal meseleler, tartışmalı alanlar ve ekonomik konularda dikkati yoğunlaştırma ve söylemsel bir alan kurmada da öne çıkmakta, tartışmalı konuların sonuca bağlanmasında⁴ veya manipülasyon yoluyla sürdürülmesinde de olabilmektedir.

Bu yüzden kitle iletişim araçları; *kültürel, siyasî / ideolojik, ekonomik, "estetik" mücadele* alanı⁵ olarak tanımlanmakta; "düşünceler bilimi"⁶ şeklinde ifade edilen ideoloji gibi soyut bir düzlemin somuta dönüştüğü mecra niteliği kazanmaktadır. Bu özellikleriyle politik ideolojiler, medya için önemli birer enformasyon kaynağı olarak görülür.

Farklı sosyal çevrelerce örgütlenen kitle iletişim araçlarının haber dilinde cümle yapıları, ideolojik pozisyonun örtüsü altında açıklanabilecek niteliğe sahiptir. Dil, retorik, medya, içerik ve ideoloji gibi kavramlar artık birbirinden ayrı olarak ele alınamayacak olan ve biri diğerinin biçimlenmesini etkileyen kavramlardır. Eleştirel haber analizinde en güçlü anlam nosyonlarından biri, imadır. Kelimeler ve cümleler ve diğer metinsel açıklamalar, bilginin haberdeki temellerini gösteren kavramları veya önermeleri ifade eder. İma ediş, ideolojik etki açısından oldukça önemlidir.⁷

Bir olayın haber olarak aktarılmasında yaşanan çeşitlilik, araca göre yaşanan kelime değişiklikleri ve anlam içeriği, üslubu üreten zihinsel arka planla ilgilidir. Üslup seçimleri sosyal ve ideolojik etkileri açığa çıkarır; haber aktörleri ve olaylar; sosyal, iletişimsel durumlar ve gazetecinin fikirleri hakkında bilgi verir. Cümlelerin sentaksı da üslubun bir diğer görünüşüdür.⁸ İdeolojik yönlendirme açısından haberde hangi unsurlara dikkat çekildiği bu açıdan da çok önemlidir. Haberde retorik işlevsel kılmaya çalışan gazeteler kendilerinin önemli gördüğü kısımları, bold yaparak, tırnak işareti içerisine alarak, keskin yoğunluklu yüklem ve sıfat kullanarak aktarmaktadır.

Haber analizi, söylem, ideoloji, medyada şiddet ve ayrımcılık konularındaki çalışmalarıyla tanınan Prof. Van Dijk, sosyolojiden siyasete, teolojiden antropolojiye disiplinler arası bir yaklaşımı öne çıkartır. Haberin kendiliğinden ortaya çıkan bir süreç olmadığını; herkesin kendi kültürel-ideolojik zihinsel kodlarıyla metnini ürettiğini belirten Dijk, haber çözümlemesi yaparken kişisel ve kurumsal algıların mutlaka dikkate alınması gerektiğini vurgular. "Haber söylemi bir üst yapıdır, etkileşimdir, eylemdir" ifadelerini sıkça hatırlatan Van Dijk'e göre haberin oluşturulma sürecindeki egemen yöntem, öncelikle kurumun ölçü kabul ettiği kültürel ve ideolojik üst yapı, sonra da muhabirin habere giydirdiği masa başı kurgusudur. Burada öne çıkan da muhabirin değerleridir. Gazetede

⁴ Stuart Allan'dan aktaran Şengül Özerakn, *Türkiye'de 9 Gazete*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2009, s.253.

⁵ *Yeni Şafak Gazetesi*, 20 Aralık 2010, TRT Türk Devrimi, Stuart Hall'den aktaran Yusuf Kaplan.

⁶ Andrew Vincent, *Modern Politik İdeolojiler*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2006, s. 2-3.

⁷ Şengül Özerkan, *Medya, Dil ve İletişim*, İstanbul: Martı Yayınları, 2001, s. 121-125.

⁸ Edibe Sözen, *Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999, s. 126, 127.

okuduğumuz veya TV'de izlediğimiz haber ile gerçek olay arasına giren kişisel ve kurumsal müdahalelerin anlaşılmasını önceleyen yazar, okuyucuya ulaşıncaya kadar haberin birkaç kez üretime tabi tutulduğunu, böylece, aynı olayın medyada farklı şekilde haberleştirildiğini söylemektedir. Örneğin bir eylem haberi için iki gazeteden biri 'Polis öğrencilere müdahale etti' ifadesini uygun görürken diğeri 'Esnafı rahatsız eden eylemciler, karşılarında polisi buldu' ifadesini kullanabilmektedir. Bir olayın gazete veya TV'ye aktarılmasında yaşanan böylesi farklılıklar haberin üretim aşamasında kazandığı duruma işaret etmektedir. Gazeteler bu farklılığı ortaya koyarak ürettikleri haberle birlikte kamusal söylemi kontrol ederler. Bu yüzden haberlerin tarafsız bir şekilde üretilebileceği düşüncesi problemleri bir konudur. Dijk'e göre ise haberlerin dünyada olup bitenleri objektif bir şekilde yansıttığını düşünenler yanılmaktadır.⁹ Etki sürecine eklenebilecek bir başka üst yapının da İnançlar, değerler ve ideolojiler olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Böylece Haber metinlerinde 'gerçeklik' haber olarak yeniden doğarken bazı ideolojik değişimlere uğramış olur.¹⁰ Bu farklılaşmayı ortaya çıkartan gerekçenin ne olduğu üzerinde dururken kurumsal bir yapı olarak medyaya ve ilgili muhabire yol haritasını gösteren üst yapılar olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Büyük şirketlerin medya sahibi olarak siyaset ve sermaye ile iç içe geçmesi, reklam ve ilan veren dev holdinglerin medya üzerindeki baskısı bu yapılar arasındadır. Siyasi iktidarların hem ülkeyi yöneten pozisyonuyla hem de bazı çıkar mekanizmalarını yöneten kurum sıfatıyla medya yöneticileriyle ilişki içinde olması¹¹ medyanın habere bakışını ve köşe yazısı dilini etkilemektedir. Zaman zaman medyanın kendi iktidar aygıtını kurabildiği, siyaset ve sermaye ilişkisinde özne olabildiğini söylemek mümkün ise de ağırlıklı olarak tersi geçerlidir. Medya, artık özünde büyük sermayenin denetimi altındadır ve bütün çabası ulusal ve küresel ölçekte kendi sermaye çıkarını korumaktır.¹²

Dolayısıyla modern insan için kitle iletişim araçlarıyla aktarılan stratejik yönlendirmelerden kaçışı pek mümkün görünmemektedir. Çünkü küresel köyde ne olup bittiğine dair sosyal ve politik inançların veya bilgilerin çoğu gündelik haberlerden gelir. Haberlere dayalı sosyal ve politik gündelik konuşmalarımız, birer söylem pratiğidir¹³ ve ideolojiler tarafından üretilmekte ve beslenmektedir.

Kitle iletişim araçları kapsamında ele alınabilecek araçların, başta gazete, TV, radyo ve internet olmak üzere tamamı kurumsal yapılardır ve örgütlenme sürecinde bir

⁹ Teun Van Dijk, "İstanbul Gazetecilik Semineri 2010", "Haber Söylemi", İstanbul Üniversitesi, 9 Nisan 2010.

¹⁰ Özerkan, age. s.132.

¹¹ Noam Chomsky ve Edward S. Herman, *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, Hazırlayan: İsmail Kapan, Minerva Yayınları, İstanbul, 1999, s.22.

¹² Korkmaz Alemdar, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.12

¹³ Sözen, age. s.125.

işletmede gerekli olan sınıflandırmaya göre de personel yapılarına sahiptir. Haberin aktarıma sürecine, haberin niteliğine göre değişecek şekilde, patrone en alt çalışanına kadar yöneticiler ve muhabirler de eşlik eder.

Edward Said, bu etkinin nasıl olduğunu açıklarken hayatı bütün şekilde ele alarak konuya yaklaşmayı tercih eder. Ona göre, yaşadığımız dünya doğal olmadığı için gazeteler, haberler ve kanaatler gibi şeyler kendiliklerinden ortaya çıkmıyor; insanın istemi, tarihi, sosyal koşulları, kurumları ve mesleğinin geleneklerinin sonucu olarak yapılıyor. Ona göre basın; nesnellik, haber gerçekliği, kapsam ve doğruluk gibi hedefleri oldukça göreceli terimlerdir.¹⁴ Bu yüzden herhangi bir olayın veya düşüncenin kendisi habere dönüştürülürken dönüştürenin bakış açısına göre değişikliğe uğrar ya da örtülür.¹⁵ Böylece haberin bütün unsurları aktarılıyor gibi yapılırken gazetenin kaygıları; yorum cümleleri, tırnak içine alınan cümleler, ara başlıklar ve bold cümleler ile okuyucuya aktarılmaktadır.

Kuşkusuz, kitle iletişim araçlarınınca haberin aktarıma biçimi, o ülkenin, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Ülkenin yönetim biçimi ve sosyal koşulları kitle iletişim aracının sınırlarına etki eder.¹⁶ Modern politik ideolojiler arasında yer alan liberalizm, sosyalizm, muhafazakârlık ve islamcılık gibi tercihlerin egemen olduğu ülkelerin medya yapısının da büyük ölçüde aynı eğilimler tarafından şekillendirildiği gerçektir. Medya grupları, ülkenin yönetim biçimine bağlı olarak şekil almaktadır.¹⁷ Kitle iletişim araçları, büyük ölçüde ideoloji aktarımı yapan araçlardır. Bu makalede üzerinde durulan laiklik kavramı da ana hatlarıyla aynı bağlamda ele alınmakta ve laikliğin haber olarak medyada edindiği yere değinilmektedir.

¹⁴ Edward Said, *Haberlerin Ağında İslam*, çev: Alev Alattı, Babil Yayınları, İstanbul, s. 126.

¹⁵ Said, age. s. 52. Edward Said, İslamiyet hakkındaki haberlerin Batı dünyasında aktarılırken saptırıldığını ve dolayısıyla örtüldüğünü belirtmektedir.

¹⁶ Fred S. Siebert - Theodore Peterson – Wilbur Schramm, *The Four Theories of The Press*, University of Illinois Press, Urbana&Chicago, 1963, s.1.

¹⁷ Metin Işık, *Kitle İletişim Sistemleri*, Eğitim Kitabevi, Konya, 2002, s.9.

2.Laiklik

İlk kez İngiltere'de XVI. Yüzyılda papaz olmayanların da kiliseyi yönetebilmelerini isteyen fikir akımını tanımlamak için kullanılan¹⁸laiklik, etimolojik olarak halksallaştırmak, halktan yana olmak anlamlarına gelir. Kavramın kökeninde bulunan Grekçe'deki laos (halk), laikos (halksal) sözcükleri, aynı zamanda, din adamları sınıfının dışında kalan kişiler için de kullanılırdı. Modern Fransızca'daki laicism kavramı ise; din adamlarından ve rahiplerden başka kişilere, kurullara ve yetkililere din ve dünya işlerinde üstün bir yer verme anlamlarını taşır.¹⁹

Fransızların laiklik, Anglosaksonların sekülerizm olarak tanımladığı laisizm, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devletin dini veya teokratik temellere dayanmaması, dinin devlet ve siyaset işlerine karışmaması anlamına gelir.²⁰ Klasik olarak 'Din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması' şeklinde tanımlanan laiklik, ayrıca, insanları hurafe ve safsatalarla kurulmuş teokratik devletten uzaklaştıran ve farklılıklara saygı gösteren bir sosyal felsefe gibi hümanist anlamları da içinde barındırır.²¹

İnsanlığın siyasal gündemine Fransız ihtilâli ile giren laiklik düşüncesi, din adamlarını siyasal yaşamın dışında tutma eğilimi olmasının yanı sıra, din ile ilgili tüm ilkeleri ve kuralları yönetim aygıtının dışında tutma eğilimini de içinde barındırmaktadır.

Batı uygarlığının kendi felsefi ve siyasi serüveni sonucunda ortaya çıkan laikliğin anlamı, içinde bulunduğu dünyanın kültürel sermayesine göre şekillenmiş ve farklı uygulamalarla pratiğe aktarılmıştır. Bundan dolayı Avrupa'da tek bir laiklik uygulaması yoktur; sadece farklı tarihsel tecrübelere sahip ülkelerin değişik uygulamaları vardır. Bu bağlamda Fransız tarzı jakoben laiklik ile Anglo-Sakson tarzı hoşgörülü ve çoğulcu seküler laikliği birbirinden oldukça farklıdır.²² Çünkü Batı Avrupa'da ilk çağdan yakın çağa kadar din, devlet yapısı içinde resmi niteliğiyle hep var olagelmiştir. Ortaçağda yaşanan kilise ile devlet arasındaki iktidar mücadelesi, din ile devletin sınırlarının ayrılması ve dinin özellikle siyasal alandaki iddiasını terk etmesi ile sonuçlanmıştır.²³

Modern zamanların temel bir parametresi olan din ile devletin sınırlarının ayrılması, yeni fikri arayış ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Dışlayıcı laiklik ve pasif

¹⁸ Kenan Gürsoy, Laiklik, TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Yayınları, İstanbul, c.27, s. 61.

¹⁹ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2002, s.18-19.

²⁰ M. Zeki Duman, Türkiye'de laiklik sorununun siyasal temelleri, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2010, c. 7/2, s.286.

²¹ Niyazi Öktem, "Dinler ve Laiklik", *Cogito* (İstanbul, 3. Baskı, Sayı 1, Yaz, 1994) s. 32.

²² Nilüfer Narlı, "Türkiye'de Laikliğin Konumu", *Cogito*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994, s. 24.

²³ Mehmet Kahraman, *Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Laiklik*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2008, c:5/9, s. 61

laiklik tanımlaması da bu tartışmaların bir ürünüdür. Artık çağdaş dünyada devleti ele geçirmek için verilen mücadele, dışlayıcı ve pasif laiklik etrafında yoğunlaşmaktadır. Günümüzde, dini kamusal alandan tamamen çıkarmak ve özel alanla sınırlı tutmak anlamın gelen dışlayıcı laiklikten; dinin kamusal görünürlüğüne göz yuman devletin daha pasif bir pozisyonda bulunması gerektiğini savunan pasif laikliğe doğru hem bir evrilme hem de zaman zaman çatışma yaşanmaktadır.²⁴ Kısacası Türk din ve siyaset geleneğine yabancı bir terim²⁵ olan laikliğin anlamı ve fonksiyonunun, modern zamanlarda dinin değişen anlamı ve rolüne bağlı olarak farklılaşmaya başladığı belirtilmelidir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dinin yeniden görünüm kazanması ya da “*dinin dünyayı yeniden fethetmesi*”²⁶, dinin siyasal ve toplumsal hayattaki rolünün yeniden tartışılmasına neden olmuştur.²⁷ Bu tartışma, dünya hakkında ne olup bittiğine dair sosyal ve politik inançların insanlara ulaştığı kanal olan haberlerde sıkça görülmektedir.

3. Türkiye’de Laiklik Kavramı

Basına içerik üreten araçlardan biri olan laiklik, Türk siyasi ve sosyal tarihi içinde oldukça farklı ve ayırt edici bir konumda bulunmaktadır. Altı ok’un/ilkenin oluşturduğu Kemalist ideoloji içerisinde laiklik, yeni devletin kimliğini veya şeklini oluşturan, toplumsal yaşamın sınırlarını belirleyen temel ilkedir. Laiklik, devletin kuruluşundaki hâkim ilke olmasının²⁸ yanı sıra ortaya çıkan her inkılap ya da devrim adınının belirleyici ilkesi olma özelliğini taşımaktadır.²⁹

Söylem düzeyinde, dinin siyasi işlerden ayrılması anlamında gelen laiklik, ilk defa 1920 yılında Meclis’te kabul edilen Hıyanet-i Vataniye Kanunu’nda görülür.³⁰ Devletin kurucu partisi olan Halk Fırkası, 1927 Nizamnamesi’nde laiklik ile ilgili tavrını şöyle belirler: “Fırka, itikadat ve vicdaniyatı siyasetten ve siyasetin mütenevvi ihtilafatından kurtararak milletin siyasi, ictimai, iktisadi bilcümle kavanin, teşkilat ve ihtiyacatını müspet ve tecrübi ilim ve fenlerin muasır medeniyete bahş ve temin ettiği esas ve eşkale tevfikân tahakkuk ettirmeği, yani devlet ve millet işlerinde din ve dünyayı tamamen birbirinden ayırmayı en mühim esaslarından addeyleyler.”³¹

²⁴ Ahmet T. Kuru, *Pasif ve Dışlayıcı Laiklik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 14.

²⁵ Berkes, s. 17.

²⁶ Gilles Kepel, *Tanrının İntikamı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 10-80

²⁷ Mehmet Kahraman, *Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye’de Laiklik*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2008, c:5/9, s. 58

²⁸ Hüriyet Konyar, *Türkiye’de Tek Partili Dönemden Çok Partili Hayata Geçişte, Kemalist İdeolojinin Değişimi ve Ulus Gazetesi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993, s. 299

²⁹ Çetin Özek, *Devlet ve Din*, Ada Yayınları, İstanbul, 1982, s. 483.

³⁰ Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s. 408

³¹ *Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1927, s. 3

Yeni siyasal yapının laiklik anlayışının sınırları her geçen gün biraz daha kristalize hale gelir. Devletin ve Halk Fırkası'nın kurucusu Mustafa Kemal, 1 Mart 1924 tarihinde yapmış olduğu bir konuşmada laikliğin çerçevesini şöyle belirler: "Mensub olmakla iftihar ettiği İslam'ın yüzyıllardan beri içinde bulunduğu politikadan kurtarılması ve hukukun boş inançlara dayanan tasarımlardan sıyırılması zorunludur."³²

10 Mayıs 1931 tarihindeki CHF üçüncü büyük Kurultayı'nda partinin programına ve devletin temel ilkeleri arasına dahil edilen laikliğin çerçevesi biraz daha genişlemiş ve berraklaşmıştır. "Fırka, Devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin ilim ve fenlerin muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensip olarak kabul etmiştir. Din telekkisi vicdani olduğundan, Fırka, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı milletimizin muasır terakkisinde başlıca muvaffakiyet amili olarak görür."³³

Laiklik, 1937 yılında anayasasal bir hüviyete kavuşur. Laikliğin anayasa da yer alması için İsmet İnönü ve 153 arkadaşı bir kanun teklifinde bulunur. Meclis'te yaşanan tartışmada dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, hükümet adına görüşlerini beyan ederken: "Bu memlekette kahinlerin ve gayri mesullerin vicdanlara amil olmasından ve devlet ve millet işlerini görmesinden çok zarar görmüştür... Mademki tarihte deterministiz, mademki icraatta maddiyatçıyız (materyalist), o halde kendi kanunlarımızı kendimiz yapmalıyız... Bizim istediğimiz hürriyet, laiklikten maksadımız dinin memleket işlerine müessir ve amil olmamasını temin etmektir... Bizde laikliğin çerçevesi ve hududu budur. Biz diyoruz ki, dinler vicdanlarda ve mabetlerde kalsın, maddi hayat ve dünya işlerine karışmasın. Karıştırmıyoruz ve karıştırmayacağız"³⁴ demiştir. Bu tartışma, anayasal bir kural haline gelen laikliğin boyutlarını göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

Türkiye'nin ana ideolojisi olan laiklik, sadece din ve vicdan özgürlüğünden ibaret değildir; de facto ve de jure olarak laiklik, gerektiğinde sosyal hayata müdahale eden aktif bir ilkedir. "De jure" laiklik, Kemalist din politikasının temelidir, dinsizlik değildir. Amaç İslam'ı yıkmak, yada yok etmek değil, onu devletten ve kamusal alandan ayırmaktır.³⁵ "De facto" laiklik ise, "dini siyasete alet etme" mottosuyla; dini, devlet kontrolüne alarak onu

³² Gottard Jaschke, *Yeni Türkiye'de İslam'lık*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1972, s. 96.

³³ *CHP Programı 1931*, Bul-Devlet Matbası, 1931, s. 12

³⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt: 16, (05.02. 1937), s. 60-61.

³⁵ "Lewis'in ifadesiyle, Kemalist din politikasının özünü, laiklik oluşturur; Laikliğin amacı ise, (dini) İslam'ı yok etmek değil, dini yeniden yapılandırıp olması gereken sınırlar içine çekmektir. Yani dini, sosyo-politik ve kültürel alanların dışına taşımak, inanç ve ibadet alanlarına geri döndürmek (bu sayede dinin birileri tarafından bir siyasi ve toplumsal güç aracı olarak kullanılmasının önüne geçmek)tir. Yani İslam'a, modern bir din kimliği kazandırmaktır. (Kısacası) Kemalistlerin amacı, modern ve batılı bir devlet çatısı altında dinlerine, daha modern ve daha ulusal bir form kazandırmak olmuştur." Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s. 408 & Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim, İstanbul, s. 65-122.

mümkün olduğunca dar bir alana hapsedmek ve kontrol altında tutmaktır. Yeni rejimin laiklik politikası; dinin toplum işlerinden ve toplumsal görevlerinden soyutlanması ve kişilerin vicdanlarından dışarıya taşmayan bir inanç bütünü haline getirilmesi şeklinde değerlendirilebilir. Böylelikle din, sadece inanç ve ibadete indirgenecek; din ve inanç özgürlüğü, sadece bireyselleşmiş dini ve ibadetleri koruyacaktır. Dinin siyasallaşmasına yol açabilecek her türden düşünce, yapı, değer ve kurumların tasfiye edilmesi ve kamusal alandan uzaklaştırılması düşüncesi bu anlayışın dışavurumudur. Asker ve sivil bürokrasinin, batılılaşma ve modernleşme yolunda gerçekleştirilecek reformların güvencesi olarak görmüş olduğu laiklik, modern/seküler değerler üzerine yeni bir toplum/devlet yapısı oluşturmada da vazgeçilmez bir ön koşulu olarak algılanmıştır.³⁶ Kişisel alanda kalması gereken, uluslaştırılan³⁷ ve ıslah edilen din³⁸, sosyal düzene müdahale ettiği oranda devletin ve 'laiklik vurgusu'nun müdahalesine maruz kalacaktır.³⁹ Bu siyasal stratejideki amaç, yalnız devletin ya da 'siyasal'ın değil, aynı zamanda toplumun ve 'toplumsal'ın da laikleştirilmesidir.⁴⁰ Türk laikliğini anlamak için sekülerizm ve laisizmi de anlam haritamızın içine almamız gerektiğini vurgulayan Davison'a göre, Kemalist dünyada din, laiklik uygulamalarıyla kontrol altına alınmış ve devlet otoritesine tabi kılınmıştır. Bundan dolayı laikliği tarif etmek için kullanması gereken kavram, ayrılma olmamalı; kontrol ve tabi kılma anlamında "denetleme" olmalıdır.⁴¹ Çünkü modern Türkiye'nin kuruluşundan beri türlü stratejilerle terbiye edilmeye çalışılan din, laik devletin de otoritesine tabi kılınmıştır.⁴² Böylece dini kontrol altında tutmayı ve denetlemeyi hedefleyen Kemalizm ideolojisi ile birlikte laiklik; peygamberi, mabedi, kutsal metinleri, ritüelleri ve havarileri olan dünyevi bir inanç sistemine dönüştürülmüştür.

'Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi' başlıklı makalesinde Binnaz Toprak, Kemalizm'in, din konusundaki hassasiyetinin ve katı bir laiklik anlayışı benimsemesinin nedenini, o güne kadar toplumun kolektif ethosunu oluşturan ve bir karşı ideoloji olma potansiyelini taşıyan İslam dininden kaynaklandığını ifade etmektedir. Ona göre, Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşen birçok devrimin yapısal değişimi öncelememesi ve daha çok Türk toplum yapısının değerler sistemini hedef alması da bu kaygının bir sonucudur. Nitekim erken Cumhuriyetin çağdaşlaşma ve muasır medeniyet seviyesine ulaşma adına yaptığı değişiklikler, daha çok sosyal ve kültürel yaşamı düzenleyen

³⁶ Nuray Mert, *Laiklik Tartışmasına Kavramsal Bir Bakış*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s.57.

³⁷ Dücane Cündioğlu, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005, s.16.

³⁸ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1996, s.69-70

³⁹ İştah B. Tarhanlı, *Müslüman Toplum, Laik Devlet*, AFA, İstanbul, 1993, s. 21

⁴⁰ Tarhanlı, s. 19.

⁴¹ Andrew Davison, *Türkiye'de Sekülerizm ve Modernlik*, İletişim, İstanbul, s. 214-215.

⁴² Nilüfer Göle, *Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 100.

davranış kodları, simge ve sembollerin değişimine yöneliktir. Modernleşmenin anahtarı hükmünde olan kültürel değişimlerdir ki; devletin politik yapısını, hukuk düzenini ve eğitim sistemini değiştiren ve dini alanın laikleştirilmesini içeren bir amaç taşımıştır. Bütün bu değişiklikler, Kemalist devrimlerin neden sosyal ve kültürel yaşamı doğrudan ilgilendiren konulara öncelik verdiğini göstermesi açısından da oldukça anlamlıdır.⁴³

Türkiye'nin ana ideolojisi olan laikliğin tartışıldığı, geniş kitlelere ulaştırıldığı ve toplumsallaştırıldığı en güçlü zemin de kitle iletişim araçlarıdır. Ağırlıklı olarak basın üzerinden kendisini gösteren laiklik, böylece toplumsal nüfuz alanını da genişletmektedir.

4. Türkiye'de Basın ve Laiklik

Tanzimat Fermanı'yla birlikte Batılı anlamda ilk gerçek reformları hayata geçiren Osmanlı Devleti; siyasi, askeri ve ekonomik alanların yanı sıra kültür, sanat, eğitim ve edebiyat alanında önceliklerini yeniden tanımlamıştır. Askeri ve tıp rüştiyelerinin açılması, kılık kıyafette düzenlemeler, eğitim sisteminin toptan gözden geçirilmesi, dilde sadeleşme çabaları, Osmanlı Sultanı'nın yetkilerini paylaşmaya açacak şekildeki düzenlemeler ve Meşrutiyet'in ilanı gibi adımlar, Osmanlı'yı, Batılı anlamda (tam) demokratikleşmiş bir ülke yapmasa da, istikametinin delilleri olarak tarihteki yerini almıştır. Osmanlı'nın Batılılaşma serüveninin hem nedenleri hem de sonuçları arasında sayabileceğimiz 'gazeteler' ise 19. yüzyılın ikinci yarısı ve son yılları itibarıyla edebiyat ve sanatta olduğu kadar, siyasal alanda belirgin bir kullanım alanına sahiptir. Ayrıca muhalefet aracı olarak gazeteler - Sultan Abdülaziz ve Abdülhamit iktidarına karşı- etkin olmuştur. Özellikle Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler'in gazeteler aracılığıyla gerçekleştirdiği muhalefet, saltanatı zor durumda bırakırken, yeni düşünce biçimlerini, yeni düşünme yöntemlerini ve en önemlisi Batı merkezli pek çok yeni kavramı toplumsal alana taşımıştır. Kuşkusuz bu dönemde ve gelecek yıllarda kültür ve siyaset hayatındaki en önemli ara/cı form gazetelerdir ve bu gazetelerin taşıdığı enformasyon eski ile yeni arasına da bir set çekmektedir. Eric Jan Zürcher'in değerlendirmesine göre "*Dönemin basını, önceki dönemden açık bir kopuşu simgeleyen, rejimdeki temel ideolojik yön değişikliğini de göstermektedir.*"⁴⁴ Şerif Mardin'in ifadesiyle söylesek, "*19. yüzyılda liberal ideolojilerin Türkiye'ye giriş kapısı olan gazetecilik, laik kültürün güçlü etkilerini hala kısmen taşır.*"⁴⁵ Sadece liberal fikirler değildir; gazeteler aracılığıyla topluma ulaşan, aynı zamanda sosyalist, İslamcı ve ateizmi savunan düşünceler de gazeteler aracılığıyla etki alanını genişletmiştir. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki kısa süreli dönemde, gazetelerin sayısında yaşanan artışla basın, o

⁴³ Binnaz Toprak, "Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi", Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme, (Edt.E.Kalaycıoğlu-A.Y.Sarıbay), Alfa Basım Yayıncılık,İstanbul, 2000, s.309-317& Ayrıca Haldun Güllalp, Kimlikler Siyaseti: Türkiye'de Siyasal İslam'ın Temelleri, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 33

⁴⁴ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul: 1993, s. 119

⁴⁵ Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul:2004, s. 35-36

dönemde, en hareketli devirlerinden birini yaşamıştır. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 24 Temmuz 1908'den sonra basında yaşanan hareketliliğin sonucunda ilk 45 günde gazete çıkarmak için başvuruların sayısı 200'ü geçmiştir. Gazetelerin tirajı elli bine kadar yükselmiş ve gazete ile dergi sayısı 353'ü bulmuştur. İdeolojik akımlar açısından da bu yıllar hareketli yıllardır. Batıcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük ve İslamcılık gibi siyasi oluşumlar örgütlenmelerini genişletmiş ve kendi düşüncelerini savunan dergi ve gazete yayınına ağırlık vermiştir. II. Meşrutiyet sonrası, basın kazandığı görece özgürlük ortamı 13 Nisan 1909'da yaşanan 31 Mart Vakasının ardından yerini baskıcı bir ortama bırakırken, gazetelerin çoğu kapanmış veya İttihat Terakki tarafından kapatılmıştır.⁴⁶

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından parçalanmış Osmanlı Devleti'nden Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran toplumda gazeteler, yine önemli bilgi edinme ve kamuoyu oluşturma aracı olarak işlev görmüştür. Bunun farkında olan Mustafa Kemal Atatürk, önce Eylül 1919'da Sivas Kongresi'nin bitiminden sonra İrade-i Milliye Ggazetesini⁴⁷ ardından Ankara'ya gelir gelmez Hakimiyet-i Milliye gazetesini kurma çalışmasına başlamış ve gazete 10 Ocak 1920'de yayına girmiştir.⁴⁸ 28 Kasım 1934 tarihine kadar yayınlarını sürdüren gazete bu tarihten itibaren Ulus⁴⁹ adıyla yoluna devam etmiştir. Ulus Gazetesi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olarak bilinmektedir.⁵⁰ Türkiye'nin en köklü gazeteleri arasında yer alan Cumhuriyet Gazetesi'nin kuruluşu da bu süreçte gerçekleşmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nin bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle Yunus Nadi tarafından kurulduğu, adının da Atatürk tarafından önerildiği belirtilmektedir.⁵¹

⁴⁶ Nurşen Mazıcı, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Nizamnamesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 1996, s. 134

⁴⁷ Ulus Gazetesi Web Sayfası, "Hakkımızda" http://ulusgazetesi.com/gazete/?page_id=43 (Erişim, 22 Mart 2013)

⁴⁸ Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul: 2003, s. 119.

⁴⁹ Gazete; 28 Kasım 1934'e kadar HÂKİMİYETİ MİLLİYE ismi ile yayın yapmış, bu tarihten sonra ULUS adını almıştır. Demokrat Partinin 1953'de CHP'nin mal varlıklarına el koyarak gazeteyi kapatmasına kadar geçen sürede, aynı isimle yayın hayatına devam etmiştir. 1954'de "YENİ ULUS" adıyla yayın hayatına dönen gazete, aynı yıl "HALKÇI" ismiyle de yayınına sürdürmüştür. 1955'de yeniden "ULUS" adını almış; 1971'de ise isim değişikliğine giderek "BARIŞ" ismiyle yayım yapmaya başlamıştır. 2008 itibariye gerçek adına geri dönmüş "ULUS" adıyla yayınlarını sürdürmeye başlamıştır. Bugün de aynı isimle yayın hayatına devam etmektedir. Ulus Gazetesi Web Sayfası, "Hakkımızda"

http://ulusgazetesi.com/gazete/?page_id=43 (Erişim, 22 Mart 2013)

⁵⁰ *Ulus Gazetesi Web Sayfası*, "Hakkımızda" http://ulusgazetesi.com/gazete/?page_id=43 (Erişim, 22 Mart 2013)

⁵¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, http://www.cumok.org/html/vakif/vakif/_1.htm (Erişim, 10 Mart 2013)

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Ankara, müttefiklerin tutsağı durumundaki bir sultan-halife imajından, dünyevi gücün saltanattan ayrıldığı yeni bir sisteme yönelmiştir. Bunu, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması; 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ve nihayet 3 Mart 1924'te bir dizi önemli kanunla hilafetin kaldırılması, eğitimin tümünün devlet denetimine alınması (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) ve medreselerin kapatılması izlemiştir. Din işleri ve vakıfların yönetimi, bundan böyle başbakanlığa bağlı başkanlıklar tarafından yürütülmüştür. Nisan 1924'te Şer'i mahkemeler lağvedilmiş ve 1925'te tarikatlar yasaklanmıştır. 1926 yılında İsviçre Medeni Hukuku kabul edilerek, Şeriat ile ceza hukuku arasındaki bağ kopartılmıştır. bilinmektedir. 1928 yılında ise İslam'ı hala devletin dini olarak zikreden anayasa maddesi iptal edilmiş ve aynı yıl içinde Latin alfabesi kabul edilmiştir. Süreç bir taraftan da basınla ilgili yeni düzenlemeleri beraberinde getirmektedir. 1925 yılında yürürlüğe sokulan Takrir-i Sükun Kanunu' ile⁵² başta İstanbul basını olmak üzere pek çok gazete kapatılmıştır. Kanun çıktıktan bir gün sonra, 6 Mart 1925 günü Bakanlar Kurulu kararıyla İstanbul'da Son Telgraf, Tevhid-i Efkâr, İstiklâl, Sebilürreşat, Aydınlık ve Orak-Çekiç, ertesi gün de Adana'da Toksöz gazeteleri kapatılmıştır. İki gün sonra ise İzmir'de Sadayı Hak, Trabzon'da İstikbâl ve Kahkaha, Adana'da Sevha ve İstanbul'da Presse du Soir gazetelerinin yayınına son verilmiştir. Hemen arkasından Tanin, Resimli Ay Dergisi ve Vatan Gazeteleri de kapatılmıştır.

Bu dönemde bazı gazeteler ise latin alfabesine geçilmesiyle kapanmak zorunda kalmıştır. Yeni harflerin kabulü gazeteleri olumsuz etkilemiş, birçoğu okuyucusuzlukta kapanmıştır.⁵³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 17 Nisan 1929 tarihinde Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ndeki köşesinde harf inkılabı karşısında basının yaşadığı durumu anlatırken olumsuz bir tablo çizmektedir. Onun anlatımına göre; harf inkılabını müteakip baş gösteren matbuat buhranı gittikçe vehametli bir safhaya girmiştir. İstanbul'da çıkan haftalık ve aylık mecmuaların hemen hepsi kapanmıştır. Bunlar arasında birkaç mizah gazetesi kalmıştır(...) Türkiye'de matbuat buhranının bizim korktuğumuz safhaya girmesi bütün milletin fikri ve manevi iflası manasını tazammun edebilir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu 5 Nisan 1929 tarihli yazısında ise harf inkılabı sonrası basının genel durumunu; "*Babıali'de basılan 5-10 halk mecmuası, 3-4 ay evveline kadar 20-30 bin basıyordu. Bunların sürümü birden bire 2 bine, hatta bine, beş yüze düştü ve sahipleri bunları birer birer kapatmak mecburiyetinde kaldılar.*" ifadeleriyle tasvir etmektedir. Latin harflerinin kabulü Türkiye Cumhuriyeti'nin batılılaşma siyasetinde önemli bir kilometre taşını oluşturur. Harf devrimi geleneksel kimlik ve mirastan kesin olarak kopuşu simgeler.⁵⁴

⁵² Topuz, age. s.148

⁵³ Hayati Tüfekçioğlu, "Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 1992, ss. 45-96.

⁵⁴ Tüfekçioğlu, agm. ss.45-96

Mustafa Kemal Atatürk'ün Batılılaşma yolunda gerçekleştirdiği devrimler ve kadına tanınan seçme seçilme hakkı eğitim görmüş pek çok kadının erkeklerle aynı ortamda iş hayatına girmesine yol açan bir iklim oluşturmuştur. Mardin'in deyişiyle "Hiçbir zaman kanuna bağlanmayan 'peçenin kaldırılması' bu gelişmeyi"⁵⁵ izlemiştir. Basının içerisinde bulunduğu sıkıntılı durum, 1931'den tek parti iktidarının otoriterliğini azaltma eğilimleri göstermeye başladığı 1945–50 arası döneme kadar sürmüştür.

Demokrat Parti'nin 1950'de seçimleri kazanarak iktidara gelmesiyle basına yönelik yasaklar kaldırılarak yeni bir sürece kapı aralanmaktadır. DP'nin iktidardaki ilk yılları gazeteci Ahmet Emin Yalman tarafından "basının altın devri"⁵⁶ ifadesiyle tanımlanmaktadır. Adnan Menderes'in 1955 yılından sonra daha otoriter bir yönetimi tercih ederek, muhalefete ve basına yönelik yasaklamalar getirdiği dönemin tanıkları ve araştırmacıları tarafından belirtilmektedir.⁵⁷ Bu süreçte basında tartışılan temel konuların başında, kuşkusuz, laiklik meselesi gelir. Demokrat Parti'nin ve iktidardaki CHP'nin parti programlarında dini alanla ilgili açıklamaları laiklik ilkesiyle bir arada düşünüldüğünde tartışma daha da alevlenmektedir. DP döneminde gerçekleşen düzenlemelerin ve dini alanda yaşanan canlanmanın laiklik kapsamındaki tartışmayı artırdığı belirtilebilir. Ezanın Arapça olarak okunmasına izin verilmesi, Kur'an Kursları ile İHL sayısındaki artış ve İslami neşriyatlarda görülen yükseliş gerekçeler arasındadır. Aynı zamanda Necip Fazıl Kısakürek'in yayınladığı 'Büyük Doğu Dergisi' ve Said'i Nursi ile Demokrat Parti arasında kurulan ilişkilerle, bu iddialar desteklenmektedir.

Siyasette DP'nin temsil ettiği demokrasiye geçiş sürecini, basında Sedat Simavi tarafından kurulan Hürriyet Gazetesi ve Mümtaz Faik Fenik tarafından kurulan Zafer Gazetesi temsil etmektedir. Demokrat Parti'nin yayın organı olarak 30 Nisan 1949 tarihinde kurulan Zafer Gazetesi⁵⁸ "Demokrasininindir" sloganıyla yola çıkmıştır. Zafer Gazetesi 27 Mayıs Darbesiyle birlikte yayın hayatından çekilmek zorunda kalmıştır. 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi tarafından yayınlanan Hürriyet Gazetesi ise içeriğiyle yeni bir gazetecilik anlayışının gelişmesine ve yerleşmesine ön ayak olmuştur. Ağırlıklı olarak üslupta basitliği, edebi yazılardan kaçınarak açık ve kısa köşe yazarlığını, bol fotoğraf kullanımını ve magazin haberciliğini öne çıkartmaya başlamıştır. Birinci sayfa haberlerinde ise siyasetin nabzını tutacak şekilde ciddi yayıncılık da yapılmaktadır. Ali Naci Karacan tarafından kurularak 3 Mayıs 1950 tarihinde yayına başlayan Milliyet Gazetesi de

⁵⁵ Topuz, age. s.74.

⁵⁶ Topuz, age. s.193.

⁵⁷ Kemal Karpat, "Bugünü tarihten okumak", Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi Konferansında sunulan bildiri, Bilim Sanat Vakfı, İstanbul, Kasım, 2011.

⁵⁸ Topuz, age. s.190.

Hürriyet'in yolunu takip etmektedir.⁵⁹ İki gazete, yarım asrı aşan süreklilikleriyle bugün de okuyucuyla buluşmaktadır.

Türkiye'de demokrasiye geçiş sürecinden sonra gazete yayını konusunda ciddi bir hareketlilik olduğunu belirtmek gerekir. Zaman zaman siyasi partilerle koşturulan yayın yapan gazetelerin yanında popüler yayın yapmayı hedefleyen diğer gazetelerin varlığı da sayılabilir. Gazete yayını konusunda 2000'li yıllardan sonra, özellikle, internetin yeni medya teknolojisi olarak hayatımıza girmesinden sonra bir gerileme olduğu görülmektedir. İnternet üzerinden yayın yapan haber siteleri hızla artarken basılı kağıda gazete üretimi ise olabildiğince azalmıştır.

Bugün, yaşamını sürdüren gazetelerin çoğu kökenlerini 1980'lere borçludur. 22 Nisan 1985 tarihinde Yeni Asır Gazetesi sahibi Dinç Bilgin tarafından kurulan Sabah Gazetesi, 1986 yılında Feza Yayıncılık tarafından kurulan Zaman Gazetesi, Ensar Vakfı tarafından 23 Ocak 1995 tarihinde yayınlanan Yeni Şafak Gazetesi ile 1996 yılında okuyucu ile buluşan Radikal Gazetesi ve yine 1994 yılında yayınlanmaya başlanan Posta Gazetesi bunlardan sadece bir kaçıdır. Bunlara ilaveten Evrensel (1995), Milli Gazete (1971), Türkiye (1970), Vakit (1993), Star (1999),eni Asya (1970), Güneş (1982) gibi gazeteler de zikredilebilir.

2000 yılından sonra yayına başlayan gazeteler arasında ise Taraf (2007), Yurt (2012), Milat (2011), Aydınlık (2011), Sol (2012) ve Sözcü (2007) gazeteleri yer almaktadır. Her gazetenin kendi perspektifine göre genel yayın politikası ve bu kapsamda geliştirdiği laiklik algısı bulunmaktadır. Laiklik, kendi görüşlerine uysun veya uymasın, gazeteler için enformasyon kaynağı olarak kullanılmaktadır.

5.Laikliğin Muhtevaya Dönüştüğü Haber ve Köşe Yazıları

Anayasa'da güçlü bir yeri bulunan laiklik ilkesi, siyasal yaşama yönelen, askeri kalkışmaların ve darbe girişimlerinin gerekçeleri arasındadır. Türkiye'nin kadim tartışmalarından birisi olan üniversite başörtüsüne serbestlik konusu, dindarların devlet kademelerinde yer edinmesi ve görünür olması bağlamında öne çıkartılan irtica vurgusu, laikliği basın için muhtevaya dönüştüren gerekçelerdendir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gazetelere yansıyan haber ve köşe yazılarında konu ağırlıklı olarak bu bağlamda ele alınmaktadır. Laiklik, 28 Şubat 1997 postmodern darbesi ile 27 Nisan 2007 tarihinde ordu tarafından siyasete verilen e-muhtıra sürecinde merkezi bir konuma sahiptir. Basının olayları aktarma biçiminin özünde yer alan kavramı, örneklerle aktarmak gerekmektedir.

Mesela Ulus Gazetesi; "Laiklik Prensibi ve Din Dersleri", (17 Şubat 1948), "Laiklik prensibi korunacaktır" (03 Aralık 1947), "Laiklik ve din hizmetleri" (24 Mayıs 1948) ve Nihat

⁵⁹ Yusuf Özkır, *Hürriyet Gazetesi 1948-2012 Kurumsal Kimlik, Mülkiyet Sahipliği ve Genel Yayın Politikası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 51-55.

Erim'in köşesinden "CHP'nin laiklik prensibi" (04 Mayıs 1947) gibi başlıklarla konuyu aktarmıştır.

Milliyet Gazetesi'nin manşetinden laikliği konu edinen bir haber, 18 Mart 1989 tarihlidir. Manşetteki "Laiklik muhtırası" ⁶⁰ ifadesi dönemin tartışmalarına atıfta bulunmaktadır. Köşe yazarı Hasan Pulur ise 10 Mart tarihindeki yazısını laiklik bağlamında ele alarak, türban için referandum isteyenlerin gelecekte fes ve cüppe için de referandum isteyebilecekleri yorumunu yapmaktadır.⁶¹

Hürriyet gazetesindeki örnekler çeşitliliğe sahiptir. Bu konudaki yayınları birkaç manşet ve haber başlığı ile örneklendirmek gerekirse, bolca bir enformasyonun olduğu söylemek gerekir. "İşte irtica... işte Süleymanlılar"⁶², "İrtica planına Arap desteği"⁶³ v.s. Coşkun Kırca'nın "Laiklik saptırılmaz"⁶⁴ yazısında da benzer vurgular yapılmaktadır. "Laik Türkiye'de Fetva Önerisi."⁶⁵ Cumhuriyet'i yıkma ve din devleti kurma planının arkasında kimler var, satırları kullanıldıktan sonra Manşette ise "Süleymanlıların maskesini düşürüyoruz"⁶⁶ ifadesine yer verilmektedir. "İrtica tacirleri, "İlim yayma Cemiyeti kanalıyla yönetim kadrolarına ve iş dünyasına çengel atıyor... Ünlü isimler... Karanlık bağlantılar."⁶⁷ Oktay Ekşi de yazısında irtica tartışmasına katılmaktadır. Ekşi, "Bu sese kulak verin" başlıklı yazısında "Türkiye'de irticanın kaynağını kimse üniversiteli kızların başörtüsünde aramasın. Uzun zamandır uyarıp duruyoruz: İrticanın merkezi bugünkü siyasi iktidardır."⁶⁸ "İrtica, örtünmeyi bayrak yaptı", "Türbanlıya Özal'dan umut."⁶⁹ "Rektörler: 'Laiklikten dönüş olamaz'"⁷⁰

Kenan Evren ile Rektörler arasında yapılan toplantının sonuç bildirisini Hürriyet gazetesinde sürmanşet olarak verilmiştir. "Evren, kara tehlikeye karşı, yurttaşları laiklikle bütünleşmeye çağırıyor" satırlarının altından verilen sürmanşette Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in açıklaması, "İrtica Vardır, Amacı Orduyu Ele Geçirmektir" başlığı ile kullanılmıştır.

⁶⁰ Milliyet Gazetesi, 18 Mart 1989.

⁶¹ Milliyet Gazetesi, 10 Mart 1989.

⁶² Hürriyet Gazetesi, 4 Mart 1988.

⁶³ Hürriyet Gazetesi, 10 Mart 1988.

⁶⁴ Hürriyet Gazetesi, 2 Ocak 1987, Coşkun Kırca, "Laiklik saptırılmaz".

⁶⁵ Hürriyet Gazetesi, 5 Ocak 1987.

⁶⁶ Hürriyet Gazetesi, 5 Mart 1988.

⁶⁷ Hürriyet Gazetesi, 7 Mart 1988.

⁶⁸ Hürriyet Gazetesi, 4 Ocak 1987, Oktay Ekşi, "Bu sese kulak verin".

⁶⁹ Hürriyet Gazetesi, 6 Ocak 1987.

⁷⁰ Hürriyet Gazetesi, 6 Ocak 1987.

Hürriyet Gazetesinin logosunda yer alan Atatürk Silueti⁷¹ de laikliği ve Mustafa Kemal'i korumak için logoya konulmuştur.

Cumhuriyet Gazetesinde yer alan bir haberde ise başlık *“AKP anayasada laikliği istemiyor”*⁷² ve *“İstanbul Kadın Birliğinden Laiklik Uyarısı”* şeklindedir. Milliyet Gazetesinde yer alan başlıklardan ikisi ise *“Laikliğe kurşun”*⁷³ ve *“Yeminden laiklik ve Atatürk Çıkıyor”*⁷⁴ ifadelerinden oluşmaktadır. Yeni Şafak Gazetesinde ise kavram *“Batı'da Laiklik Uygulaması”*⁷⁵ ve *“Türkiye'nin laikliği ve demokrasisi örnek olabilir mi?”*⁷⁶ gibi başlıklarla köşe yazılarında yer almıştır. Yeni Şafak Gazetesinin laiklik yaklaşımı Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Ulus gibi gazetelere göre farklı bir yayın politikası izlediği için üzerinde biraz daha durmak gerekir.

Anayasa Mahkemesi tarafından 2008 yılında iptal edilen başörtüsü düzenlemesinin Yeni Şafak'ta yer alış şekli bu açıdan tatmin edici içeriğe sahiptir. Anayasa Mahkemesi, CHP ve DSP milletvekillerinin türbanın üniversitelerde serbest bırakılmasına ilişkin anayasa değişikliğinin, “iptali veya yok hükmünde kabul edilmesi ve yürürlüğünün durdurulması” istemiyle 27 Şubat 2008'de açtığı davanın sonucunu yazılı açıklamayla duyurdu. Açıklamada şöyle denilmektedir: “9 Şubat 2008 günlü 5735 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair Kanun'un birinci ve ikinci maddeleri, Anayasa'nın iki, dört ve 148. maddeleri gözetilerek iptal edilmiştir. Ayrıca yürürlüğü de durdurulmuştur, ifadeleri kullanıldı.

Yeni Şafak gazetesi, Anayasa Mahkemesi'nin kararını ‘Hukuka Tecavüz’ başlığıyla manşetten duyurmuştur. Manşetin sol üst tarafında kırmızı zemin üzerine “Meclis'in 411 oyla kabul ettiği ‘eşitlik’ dokuz oyla iptal edildi” ifadesi kutucuk içinde veriliyor. Geniş açıdan çekilen ve üyelerin de yer aldığı Anayasa Mahkemesi fotoğrafı kullanılan haberin fotoğraf üstünde ve fotoğraf altında spot cümlelere yer veriliyor. Spotta ‘Yargı Darbesinin Özeti’ başlığıyla şu ifadeler kullanılmaktadır:

“Anayasa Mahkemesi Meclis'in Yasama yetkisini çiğneyerek Anayasa'nın 10 ve 42. maddelerindeki ‘eşitlik’ düzenlemelerini iptal etti. Kendi yetkisini genişleterek rejimin niteliğini değiştirdi. Maddeleri ‘esas’tan görüşerek Anayasa’yı ihlal etti. Fotoğrafın sol üstünde 148. maddenin tanımı veriliyor. Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun

⁷¹ Hürriyet Gazetesini, 1 Mayıs 1988, Erol Simavi, “Kırk Yılın Tecrübesiyle Erol Simavi Konuşuyor”, Röp: Emin Çölaşan.

⁷² Cumhuriyet Gazetesini, 13 Şubat 2013.

⁷³ Milliyet Gazetesini, 17 Ocak 2006.

⁷⁴ Milliyet Gazetesini, 15 Kasım 2012.

⁷⁵ Yeni Şafak Gazetesini, 10 Ekim 2008, “Batı'da Laiklik Uygulamaları.”

⁷⁶ Yeni Şafak Gazetesini, 29 Eylül 2011, “Türkiye'nin Laikliği ve Demokrasisi Örnek Olabilir mi”, Rasim Özdenören.

hükümünde karamamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclis'i İçtüzüğü'nün Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler."

Haber birinci sayfada üç alt başlıkla devam etmektedir. "Eşitlik artık iptal edildi" başlığının altında şu detaylar yer alır: Anayasa Mahkemesi, CHP ve DSP'nin istemiyle 'eşitlik' ilkesini düzenleyen Anayasa'nın 10. ve 42. madde değişikliklerini iptal etti. İçinde laiklikle ilgili tek kelime geçmeyen maddelerin iptali için Anayasa'nın Laiklik maddeleri gerekçe gösterildi. "*Rejimin niteliği değişti*" ara başlığından sonra haber Anayasa'nın 148. Maddesine değinmekte ve "*Mahkeme, TBMM'nin yasama yetkisini ihlal ederek Cumhuriyet'in niteliğini değiştirdi,*" ifadelerini kullanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi kararını açıkladıktan sonra Yeni Şafak gazetesinden Yusuf Kaplan, İbrahim Karagül, Fehmi Kuru ve Tamer Korkmaz aynı bağlamda konuyu köşelerine taşımıştır. "*Millet, kaderinin değiştirilmesine izin vermeyecek!*" başlıklı yazısında Yusuf Kaplan, kararı 'medeniyet' perspektifi çerçevesinde değerlendirerek Anayasa Mahkemesi'nin kararını eleştirir. Yazısının son paragrafında "Bu tür yasaklarla bu milletin tarihî yürüyüşü durdurulamayacak; bu milleti daha bir bilinçlendirecektir" cümlesini kullanan Kaplan, tarihi arka plana atıfta bulunduğu yazısında Türkiye'deki laiklerin siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda hiçbir şey üretmediklerini, aksine, Türkiye'nin önünü tıkadıklarını belirtmektedir.⁷⁷

Kuşkusuz laiklik, farklı boyutlarıyla ve herkesin kendisine göre yorumladığı bir cümle kurgusu içinde burada aktarıldığından daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Verilen birkaç örnek, laikliğin gündemdeki yerini ve makalenin anlatmak istediğini ortaya koymasından yeterli olsa gerek.

⁷⁷ Yeni Şafak Gazetesi, "Millet, kaderinin değiştirilmesine izin vermeyecek!", 6 Haziran 2008, Yusuf Kaplan. Yusuf Kaplan'ın yazısının bir kısmı şu şekildedir: "Laikçi şebeke hangi küresel projeye imza atmıştır? Hangi büyük düşünürü yetiştirmiştir? Hangi büyük bilimsel başarıya imza atmıştır. Kültürde, sanatta, düşüncede çığır açacak hangi adamları yetiştirmiş, hangi atılımları gerçekleştirmiştir? Bir tane örnek verin lütfen! Üstelik de, Doğu Bloku'nun çöktüğü, sosyalizmin tarihe karıştığı, seküler-kapitalizmin dünyayı inim inim inlettığı bir zaman diliminde, tam da dünyaya yeni bir medeniyet sıçraması imkânı sunabilecek, dün olduğu gibi, yarın da farklı dinlere, kültürlere ve medeniyetlere hakka, hukuka, adalete, barışa, etiğe ve estetiğe dayalı yeni bir medeniyet atılımı ve açılımı armağan edebilecek yegâne ülke olan Türkiye'nin önünü tıkamakla, iddialarını, rüyalarını hayallerini yok etmekle ve hayaletlere dönüştürmekle Batılı sömürgecilerin yapamayaacağı bir darbeyi vurmuştur laikçi şebeke bu milletin tarih yapacak, tarihin akışını değiştirecek yürüyüşünün önüne. Başörtüsünün yasaklanması, bu ülkede, İslâm'ın tarih yapıcı, tarih kurucu, dünyaya ruh üfle-yici bir medeniyet sıçraması kaynağı olarak önünün kesilmesinden başka bir şey değildir."

Sonuç

Atatürk tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin anlam haritasını oluşturan laiklik, basına içerik üreten en güçlü ideolojik aygıttır. Bunun yanı sıra laikliğin içerdiği geniş anlam haritasının sınırları basın tarafından değişik şekillerde algılanmakta ve farklı iletişim organlarına da bu şekilde yansımaktadır. Herkes kendi anlam dünyasına ve değer yargısına bağlı olarak laikliği gazetelerinin sayfalarına taşımaktadır. Böylece laikliğin kullanım dünyası genişlemektedir. Bilindiği üzere, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına gelen laiklik, Türkiye'de dini denetleyen ve dini devlete tabi kılan bir anlam ve ideolojik pozisyon kazanmaktadır. Bu ideolojik pozisyon, basına içerik üretme noktasında oldukça besleyicidir.

İdeolojik enformasyon kaynağı olan laiklik ile medya arasında geçiş alanları bulunmaktadır. Medya ile laiklik arasındaki ilişki tek taraflı olmaktan öte karşılıklıdır. Bu çalışmada ağırlıklı olarak üzerinde durulan konu, medyaya içerik üretme noktasında anayasanın ana ilkesi olan laikliğin etkisi ve katkısıdır. Hem kavramsal hem de kendi tarihselliği içinde ele alınan laiklik, ülkemizdeki birçok siyasi ve sosyal tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Kuşkusuz gazeteler ve diğer medya organları da kavramı değişik boyutlarıyla işlemenin yanı sıra, kendi değer örgüsüne göre pozisyon almakta ve laikliği yeniden tanımlamaktadır. Laiklik kavramı etrafında yaşanan tartışmalardan uzak durmaya çaba gösteren bu makale, ağırlık noktasını kavramın medyaya sağladığı muhtevaya yoğunlaştırmıştır.

Kitle iletişim araçları tarafından haberin aktarılma biçimi, birden fazla faktör tarafından etkilenmektedir. İlgili ülkenin siyasi yapısı, medya sisteminin temel çerçevesini ve sınırlarını belirleyen atmosferin kurucusudur. Otoriter yönetime sahip bir ülkenin medya sistemiyle liberal yönetime sahip bir ülkenin medya sistemi birçok bakımdan farklılık gösterir. Medya sistemi, o ülkenin, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısıyla doğrudan ilişkilidir.

Haberin aktarılma biçimini etkileyen faktörlerden birisi, gazete sahibinin siyasetçilerle olan bağlantısı ve iş dünyasıyla kurduğu ilişkilerdir. Bu bağlamda gazetelerin yayın politikasında siyasetçilerin etkisi ve özellikle reklam veren iş dünyasının baskısı rol oynar. Haberın aktarılma biçimini etkileyen diğer bir faktör de gazetelerde çalışanların kültürel sermayeleridir. Genel yayın yönetmeni, editör, muhabir, sayfa sekreteri ve köşe yazarının yol haritasını kültürel arka plan belirler. Laiklikle ilgili haberlerin gazeteden gazeteye ve bir yazardan başka bir yazara böylesine değişkenlik göstermesinde kültürel sermayenin ciddi katkısı bulunur. Bu yüzden bazı gazetelerde patronaj değişse bile çalışan kadro aynı kaldığı için (laikliğe bakış açısı dahil genel yayın politikası) aynı nitelikleri taşımaya devam eder.

Bununla birlikte laikliğin Türk basınında güçlü etkisini koruması, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal meseleleriyle, yakın tarihinde 'laiklik' merkezli yaşanan tartışmaların çoklu-

ğuyla ve laikliğin farklı gruplar tarafından kendisinin dışındakilere bir baskı aracı olarak kullanılmasıyla ilgilidir. Bu makale hem laikliğin ne olduğunu aktararak hem de Türkiye’de laikliğin gazeteler aracılığıyla ne tür tartışmalara konu edildiğine yer vererek, kavramın basın açısından önemine vurgu yapmaktadır.

Kaynaklar

Kitaplar

- Alemdar, Korkmaz, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Berkes, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Jaschke, Gottard, *Yeni Türkiye’de İslamlik*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1972.
- Cündioğlu, Dücane, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Din ve Siyaset*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005.
- Chomsky, Noam. S. Herman, Edward. “*Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*”, Haz: İsmail Kapan, Minerva Yayınları, İstanbul, 1999.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1927.
- CHP Programı 1931*, Bul-Devlet Matbaası, 1931.
- Davison, Andrew, *Türkiye’de Sekülerizm ve Modernlik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- Gülalp, Haldun, *Kimlikler Siyaseti: Türkiye’de Siyasal İslam’ın Temelleri*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.
- Göle, Nilüfer, *Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.
- Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1996.
- Kuru, Ahmet T. *Pasif ve Dışlayıcı Laiklik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Kepel, Gilles, *Tanrının İntikamı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993.
- Mert, Nuray, *Laiklik Tartışmasına Kavramsal Bir Bakış*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.
- Mardin, Şerif, *Türkiye’de Din ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Mahçupyan, Etyen, *Türkiye’de Merkezîyetçi Zihniyet Devlet ve Din*, Yol Yayınları, İstanbul, 1998.
- Narlı, Nilüfer, “*Türkiye’de Laikliğin Konumu*”, Cogito, Sayı:1, İstanbul, 1994.

Sözen, Edibe, “Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite”, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

Topuz, Hıfzı, *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul: 2003.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt: 16, 5 Şubat 1937.

Özerkan, Şengül. “Medya, Dil ve İletişim”, Martı Yayınları, İstanbul, 2001.

Özek, Çetin, “Devlet ve Din”, Ada Yayınları, İstanbul, 1982.

Tarhanlı, İhtar B. *Müslüman Toplum, Laik Devlet*, AFA, İstanbul, 1993.

Toprak, Binnaz, “Türkiye’de Dinin Denetim İşlevi”, Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, Ed: Ersin Kalaycıoğlu-Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Basım Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Dergiler

Aktaş, Celalettin, “İnternet’in Gazeteciliğe Getirdiği Yenilikler”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Temmuz 2007, ss. 30-41

Duman, M. Zeki, “Türkiye’de Laiklik Sorununun Siyasal Temelleri,” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2010, c. 7/2, s.286.

Kahraman, Mehmet, *Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye’de Laiklik*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5/9, 2008.

Kılıçbay, Mehmet Ali, “Laiklik ya da Bu Dünyada Yaşayabilmek”, Cogito, Sayı: 1, İstanbul, 1994.

Mazıcı, Nurşen, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Nizamnamesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1996.

Öktem, Niyazi, “Dinler ve Laiklik”, *Cogito*, Sayı 1, İstanbul, 1994.

Tüfekçioğlu, Hayati, “Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, İstanbul, 1992.

Tezler

Konyar, Hürriyet, *Türkiye’de Tek Partili Dönemden Çok Partili Hayata Geçişte, Kemalist İdeolojinin Değişimi ve Ulus Gazetesi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1993.

Özkır, Yusuf, *Hürriyet Gazetesi 1948-2012 Kurumsal Kimlik, Mülkiyet Sahipliği ve Genel yayın Politikası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2012.

Röportaj

Simavi, Erol, "Kırk Yılın Tecrübesiyle Erol Simavi Konuşuyor", Röp: Emin Çölaşan, Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1988.

Karpat, K. (2011, Kasım). *Bugünü Tarihten Okumak*, Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi Konferansında Sunulan Bildiri, Bilim Sanat Vakfı, İstanbul.

Köşe Yazıları

Ekşi, Oktay. "Bu sese kulak verin", 4 Ocak 1987, Hürriyet Gazetesi.

Kaplan, "Millet, kaderinin değiştirilmesine izin vermeyecek!", Yusuf. 6 Haziran 2008, Yeni Şafak Gazetesi.

Kırca, Coşkun. "Laiklik saptırılamaz", 2 Ocak 1987, Hürriyet Gazetesi.

Özdenören, Rasim. "Türkiye'nin Laikliği ve Demokrasisi Örnek Olabilir mi", 29 Eylül 2011, Yeni Şafak Gazetesi.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Şubat 2013.

Hürriyet Gazetesi, 4 Mart 1988.

Hürriyet Gazetesi, 10 Mart 1988.

Hürriyet Gazetesi, 5 Ocak 1987.

Hürriyet Gazetesi, 6 Ocak 1987.

Hürriyet Gazetesi, 5 Mart 1988.

Hürriyet Gazetesi, 7 Mart 1988.

Hürriyet Gazetesi, 6 Ocak 1987.

Milliyet Gazetesi, 18 Mart 1989.

Milliyet Gazetesi, 10 Mart 1989.

Milliyet Gazetesi, 17 Ocak 2006.

Milliyet Gazetesi, 15 Kasım 2012.

Yeni Şafak Gazetesi, 6-7 Haziran 2008.

Yeni Şafak Gazetesi, 10 Ekim 2008.

Konferans

Van Dijk, Teun. “Haber Söylemi”, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Semineri, 9 Nisan 2010.

İnternet

Ulus Gazetesi Web Sayfası, “Hakkımızda” http://ulusgazetesi.com/gazete/?page_id=43
(Erişim, 22 Mart 2013)

Cumhuriyet Gazetesi Web Sayfası, http://www.cumok.org/html/vakif/vakif/_1.htm (Erişim,
10 Mart 2013).

Laicism as an Instrument Produce Contents to Press

Citation / ©- Özkır, Y.- Akkır, R. (2013). Laicism as an Instrument Produce Contents to Press, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 13 (2), 127-149.

Abstract- *Mass Media, is a space where ideological, financial and cultural forms become concrete. Human being transmits it's own intellectual adventure through, in the first place newspaper, in all the other media. It sometimes makes entertainment and consumer culture explicit, and sometimes ideology. After all, the media is in the position of a transmitter. What is elaborated in that essay is the concept of secularism which produces content for media. Such as other political approaches, the concept of secularism is among issues which are constantly debated. In that essay, aside from its negative or positive aspects, it is being dealt in respect to the importance of its making an impression on media as a concept. As the concept being elaborated with it's that position, the development of press in Turkey and its reflection of the apprehension of secularism is also elaborated.*

Key words- *Laicisme, Newspaper, Press, İdeological, Hurriyet Daily Newspaper.*